E-ISSN 2582-5429
SJIF Impact - 5.675

AKSHARA
MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL

Peer-Reviewed & Refereed International Research Journal
October 2024 Special Issue 14 Volume III (C)

One Day International Multidisiplinary Conference On

Various Approaches & Current Issues In Education

Executive Editor
Dr. Narendra Mule

Chief Editor
Dr. Anita Wankhede
Acting Principal,
SES College of Education, Jalgaon

Associate Editor
Dr. Jayashri Patil
Suvarna Ahire
Dr. Pratibha Patil
Dr. Anita Jave
SES College of Education, Jalgaon

Chief Editor : Dr. Girish S. Koli

Akshara Publication

Akshara Multidisciplinary Research Journal
Single Blind Peer Reviewed & Refereed International Research Journal
EISSN 2582-5429 / SJIF Impact- 5.67 / October 2024 / Special Issue 14 Volume III (C)

Index

Sr. No.	Title of the Papers	Name of The Authors	Page No.
1.	उच्च माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांना येणाऱ्या वास्तविक समस्येचा त्यांच्या शालेय संपादणूकीवर होणाऱ्या परिणामाचा चिकित्सक अभ्यास	डॉ प्रतिभा तुकाराम पाटील	11
2.	कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा शिक्षण क्षेत्रात वापर	डॉ. रणजित अमृत पारधे	15
3	खानदेशातील आदिवासी संस्कृतीचा परिचय: एक अभ्यास	दिनेश वसंतराव बोरसे डॉ.फुला मोतीराम बागुल	21
4	नवीन शैक्षणिक धोरण 2020 आणि राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 1986 यांचा उच्च शिक्षणावर आधारित तुलनात्मक विश्लेषण :एक अभ्यास	श्री.पंकज हरिविजय वाघ	24
5	कृत्रिम बुद्धीमत्तेचा भारतीय शिक्षण क्षेत्रात वापर : एक विश्लेषणात्मक अध्ययन	रोशन पन्नालाल मावळे	29
6	लोकसाहित्यातील कहार समाज जीवन	प्रा. एल. एच. पंडूरे / डॉ. के. एल. गिरमकर	32
7	वर्ग 10 वीच्या विद्यार्थ्यांमधील व्यावसायीक परिपक्वता : एक अभ्यास	प्रा. सुप्रिया भुयार	36
8	शेतक-यांची समस्या व शेतकरी संघटनांची भुमीका : एक विश्लेषणात्मक अभ्यास	कु. राधा बाबुराव पंडीत प्रा.डॉ. विष्णु रायभान पडवाल	39
9	पर्यावरणीय समस्यांचे मानवी जीवनावर होणारे परिणाम	डॉ. मिनाक्षी भास्कर जाधव	43
10	नविन शैक्षणिक धोरण 2020 याची गुण, दोष" अंतर्गत नविन शैक्षणिक धोरण न पचणारे	डॉ. सुजाता नानासाहेब तायडे	47
11	शिक्षण प्रक्रियेतील अध्ययन निष्पत्ती : एक विश्लेषणात्मक अभ्यास.	श्री. किर्तीवर्धन किरतकुडवे प्रा. डॉ. प्रतिभा तुकाराम पाटील	50
12	भारतातील आधुनिक शिक्षण पद्धती: एक विश्लेषणात्मक अभ्यास	श्री आदेश रमेश जोशी प्रा. डॉ. प्रतिभा पाटील	52
13	राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 मध्ये जीवन कौशल्यांचे स्थान	सुवर्णा पुरुषोत्तम बत्तासे	54
14	विपश्यनेचे मानव - समाज – राष्ट्र विकासातील महत्व	फकिरा गजमल मेढे डॉ.श्री.खेमराज वसंत पाटील	58
15	शैक्षणिक वित्तीय प्रणाली अंमलबजावणीत राष्ट्रीयकृत बँकांची भूमिका	श्री .सुमित रमेश पुलाटे डॉ.विजय आप्पासाहेब खर्डे	61
16	स्थलांतरित कामगारांच्या समस्या व उपाय	डॉ. सर्जेराव गंगाधर गोल्डे अभयकुमार युवराज ठाकरे	64
17	आभासी अध्ययन : आव्हाने व नविन कार्यपध्दती	किर्ती वि. दानापूरकर / प्रा.डॉ. राजेश भिरगे	69
18	आधुनिक हिंदी कविता में पर्यावरणीय चेतना	डॉ. संतोष रघुनाथराव रायबोले	72
19	आधुनिकीरण का सामाजिक – सांस्कृतिक व्यवस्था पर प्रभाव	डॉ. चक्रधर ग . बागडे	75
20	N.E.P च्या नजरेतून भारतातील ग्रामीण व आदिवासी महिलांचे सशक्तिकरण आणि महिलांचे अधिकार	सौ. वैशाली गुलाबराव सावत डॉ. दिलीप हरसिंग राठोड	78
21	शिक्षण आणि समाजातील माध्यमांची भूमिका: संधी, आव्हाने आणि परिणाम	पठाण मोहसीनखान मखमदखान	81
22	शिक्षणातील पर्यावरण विषयक समस्या, पर्यावरणाविषयक समस्यांचे निराकरण आणि शाश्वत विकासात प्रोत्साहन देणे	प्रा. शैला विठ्ठल कुमावत डॉ. के. एस. खैरनार	84
23	राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० - गुण आणि दोष	प्रा.पल्लवी काशिनाथ पावरा	89
24	महान समाजसुधारक - पेरियार ई व्ही रामास्वामी नायकर	गजानन किसन जुमडे प्रो. डॉ, बंडे शारदा गोविंदराव	92

AMRJ
Akshara Multidisciplinary Research Journal
Single Blind Peer Reviewed & Refereed International Research Journal
EISSN 2582-5429 / SJIF Impact- 5.67 / October 2024 / Special Issue 14 Volume III (C)

15

शैक्षणिक वित्तीय प्रणाली अंमलबजावणीत राष्ट्रीयकृत बँकांची भूमिका

श्री .सुमित रमेश पुलाटे
प्रवरा मेडिकल ट्रस्टचे आर्ट्स कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज
शेवगाव

डॉ.विजय आप्पासाहेब खर्डे
सहायक प्राध्यापक,
पद्मश्री विखे पाटील महाविद्यालय ,प्रवरानगर

सारांश :शैक्षणिक कर्ज योजना विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणासाठी आर्थिक सहाय्य पुरवतात, ज्यामुळे त्यांचे सक्षमीकरण होते. मात्र, कर्ज परतफेडीच्या अडचणी विद्यार्थ्यांच्या आर्थिक आणि मानसिक स्थितीवर परिणाम करतात. कर्ज परतफेडीची प्रक्रिया सुलभ करण्यासाठी बँकांनी अधिक सवलती आणि लवचिक योजना लागू करणे गरजेचे आहे, ज्यामुळे विद्यार्थ्यांना शिक्षण घेतल्यानंतर आर्थिक स्थैर्य मिळवता येईल.

प्रस्तावना:

शिक्षण ही कोणत्याही राष्ट्राच्या प्रगतीसाठी अत्यावश्यक बाब आहे. शिक्षण केवळ समाजाच्या बौद्धिक विकासासाठी महत्त्वाचे नाही, तर आर्थिक, सामाजिक, आणि सांस्कृतिक प्रगतीसाठीही ते अनिवार्य आहे. परंतु, अनेक विद्यार्थ्यांसाठी शिक्षण घेणे हे आर्थिक दृष्ट्या आव्हानात्मक असते. उच्च शिक्षणाची खर्चिकता लक्षात घेता, अनेक विद्यार्थ्यांना शिक्षण घेण्यासाठी बाह्य आर्थिक सहाय्याची गरज भासते. याच संदर्भात राष्ट्रीयकृत बँकांच्या शैक्षणिक कर्ज योजनांचा महत्त्वपूर्ण सहभाग आहे. या योजनांमुळे विद्यार्थ्यांना आर्थिक सहाय्य मिळते आणि त्यांना त्यांच्या स्वप्नांच्या दिशेने पावले टाकता येतात.

शैक्षणिक कर्ज हे विद्यार्थ्यांना शिक्षण घेण्यासाठी दिले जाणारे कर्ज असते, जे नंतर नोकरी लागल्यानंतर परतफेड करायचे असते. या योजनांमध्ये विद्यार्थ्यांना कमी व्याजदराने कर्ज उपलब्ध करून दिले जाते. परंतु, या कर्जाच्या परतफेडीमध्ये अनेक अडचणी निर्माण होतात, ज्या विद्यार्थ्यांच्या मानसिक आणि आर्थिक स्थितीवर परिणाम करतात. या पेपरमध्ये या कर्ज योजनांचा विद्यार्थ्यांवर कसा परिणाम होतो, याचे सामाजिक आणि आर्थिक विश्लेषण करण्यात आले आहे.

संशोधनाची उद्दिष्टे:

1. विविध वित्तीय शैक्षणिक योजनांचा मागोवा: राष्ट्रीयकृत बँकांद्वारे विद्यार्थ्यांसाठी दिल्या जाणाऱ्या शैक्षणिक कर्ज योजनांची माहिती मिळवणे आणि त्यांचा अभ्यास करणे.
2. वित्तीय योजना अंमलबजावणीतील निकष: शैक्षणिक कर्ज योजना कशा प्रकारे लागू केल्या जातात, कोणते निकष महत्त्वाचे आहेत, याचा अभ्यास करणे.
3. विद्यार्थी सक्षमीकरणातील बँकांची भूमिका: शैक्षणिक कर्ज योजनांमुळे विद्यार्थ्यांना कसा फायदा होतो, त्यांचे सक्षमीकरण कशाप्रकारे होते, याचे विश्लेषण करणे.

शैक्षणिक कर्ज योजनांची सुरुवात:

भारत सरकारने 2001 मध्ये शैक्षणिक कर्ज योजनांची सुरुवात केली, ज्याचा उद्देश विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणासाठी आर्थिक सहाय्य पुरवणे होता. या योजनेनुसार, विद्यार्थ्यांना त्यांचा अभ्यासक्रम पूर्ण झाल्यानंतर नोकरी लागल्यानंतर कर्जाची परतफेड करावी लागते. यामुळे, उच्च शिक्षण घेण्यासाठी इच्छुक विद्यार्थ्यांना आर्थिक अडचणींवर मात करून शिक्षण घेण्याची संधी मिळते. शैक्षणिक कर्ज योजनेतून विद्यार्थ्यांना ट्युशन फी, अभ्यास साहित्य, वसतिगृहाचा खर्च, आणि इतर शिक्षणाशी संबंधित खर्च पूर्ण करण्यासाठी कर्ज दिले जाते.

शैक्षणिक कर्ज योजनांचे महत्त्व:

राष्ट्रीयकृत बँकांनी शैक्षणिक कर्जाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना विविध फायदे दिले आहेत:

1. **आर्थिक सहाय्य:** उच्च शिक्षणाच्या खर्चामुळे अनेक विद्यार्थ्यांना शिक्षण घेणे शक्य होत नाही. शैक्षणिक कर्जामुळे आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल घटकांनाही शिक्षण घेण्याची संधी मिळते.
2. **व्याजदर सवलत:** सरकारने शैक्षणिक कर्जावर व्याजदर सवलतीच्या योजना दिल्या आहेत, ज्यामुळे कर्ज घेणे आणि परतफेड करणे सुलभ होते.
3. **कर्ज परतफेडीची सवलत:** अनेक बँका कर्ज परतफेडीसाठी सवलत देतात, जसे की, नोकरी लागल्यानंतर काही कालावधीपर्यंत कर्जाची परतफेड करण्याची आवश्यकता नसते.

AMRJ
Akshara Multidisciplinary Research Journal
Single Blind Peer Reviewed & Refereed International Research Journal
· EISSN 2582-5429 / SJIF Impact- 5.67 / October 2024 / Special Issue 14 Volume III (C)

4. **विद्यार्थ्यांचे सक्षमीकरण**: शैक्षणिक कर्जामुळे विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शैक्षणिक आणि व्यावसायिक ध्येयांकडे वाटचाल करण्यासाठी आधार मिळतो.

राष्ट्रीयकृत बँकांच्या शैक्षणिक कर्ज योजनांचे प्रकार:

1. **भारतीय स्टेट बँकेचे शैक्षणिक कर्ज** (SBI Education Loan): भारतीय स्टेट बँक विद्यार्थ्यांना देशांतर्गत आणि परदेशातील अभ्यासक्रमांसाठी कर्ज पुरवते. या योजनेतून ट्यूशन फी, वसतिगृह शुल्क, आणि इतर शैक्षणिक खर्चाचा समावेश होतो.
2. **पंजाब नॅशनल बँकेचे शैक्षणिक कर्ज**: या योजनेद्वारे विद्यार्थ्यांना वैद्यकीय, अभियांत्रिकी, व्यवस्थापन, आणि इतर व्यावसायिक अभ्यासक्रमांसाठी कर्ज दिले जाते. या योजनेतही परतफेडीसाठी सवलती उपलब्ध आहेत.
3. **बँक ऑफ बडोदाचे शैक्षणिक कर्ज**: बँक ऑफ बडोदा विद्यार्थ्यांना कमी व्याजदराने शैक्षणिक कर्ज देते, ज्यामुळे देशांतर्गत तसेच परदेशातील शिक्षणासाठी विद्यार्थ्यांना आर्थिक सहाय्य मिळते.
4. **केंद्रीय बँकेची शैक्षणिक कर्ज योजना**: केंद्रीय बँक विद्यार्थ्यांना विविध अभ्यासक्रमांसाठी कर्ज पुरवते. तसेच, कर्जाच्या रकमेवर सवलतीचा लाभ दिला जातो.

शैक्षणिक कर्ज योजनांचा विद्यार्थ्यांवरील सामाजिक आणि आर्थिक प्रभाव:

1. **आर्थिक प्रभाव**: आर्थिक स्वावलंबन: शैक्षणिक कर्ज घेतल्यामुळे विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शिक्षणाचा खर्च स्वतः उचलण्याची संधी मिळते. यामुळे आर्थिक स्वावलंबनाची भावना निर्माण होते.परतफेडीचा ताण: नोकरी मिळाल्यानंतर कर्जाची परतफेड करणे हा एक मोठा आर्थिक ताण असतो. कर्जाच्या परतफेडीमुळे विद्यार्थ्यांच्या इतर आर्थिक गरजांवर परिणाम होऊ शकतो.व्याजदर आणि परतफेडीतील अडचणी: काही वेळा कर्जाच्या व्याजदरांमध्ये वाढ झाल्यास परतफेड करणे कठीण होते. अशावेळी विद्यार्थ्यांना आर्थिक संकटांचा सामना करावा लागतो.

2. **सामाजिक प्रभाव**: शैक्षणिक सक्षमीकरण: कर्जामुळे विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षण घेण्याची संधी मिळते, ज्यामुळे त्यांच्या कौशल्यांमध्ये वाढ होते आणि त्यांना अधिक रोजगाराच्या संधी मिळतात. मानसिक स्वास्थ्य: कर्ज घेतल्यानंतर परतफेडीचा ताण विद्यार्थ्यांच्या मानसिक स्थितीवरही परिणाम करू शकतो. विद्यार्थ्यांना कर्जाची परतफेड करणे कधी कधी तणावदायक ठरते, विशेषतः नोकरीची सुरक्षा नसल्यास.सामाजिक प्रतिष्ठा: कर्ज परतफेड करण्याची क्षमता हे समाजात एक प्रतिष्ठेचे साधन ठरते. कर्ज परतफेड न करता आल्यास विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक प्रतिष्ठेवरही नकारात्मक परिणाम होऊ शकतो.

शैक्षणिक कर्ज परतफेडीच्या अडचणी:शैक्षणिक कर्ज परतफेडीच्या अडचणी अनेक विद्यार्थ्यांना भेडसावतात. या अडचणींचा विद्यार्थ्यांच्या मानसिक आरोग्यावर आणि त्यांच्या भावी आर्थिक निर्णयांवर मोठा परिणाम होतो.

1. **नोकरीची असुरक्षा**: अनेक वेळा विद्यार्थ्यांना अपेक्षित नोकरी मिळत नाही, ज्यामुळे त्यांना कर्ज परतफेड करणे कठीण जाते.
2. **व्याजदराचा भार**: कर्ज घेतल्यावर व्याजदरांच्या बदलांमुळे परतफेडीचा बोजा वाढतो. कर्जाची परतफेड वेळेवर न केल्यास व्याज वाढत जाते, ज्यामुळे आर्थिक भार वाढतो.
3. **आर्थिक नियोजन**: अनेक विद्यार्थ्यांना त्यांच्या कर्जाची परतफेड कशी करायची याचे योग्य नियोजन नसते. त्यामुळे परतफेडीची प्रक्रिया अधिक कठीण बनते.

निष्कर्ष :

शैक्षणिक कर्ज योजनांचा विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणात आणि त्यांच्या भविष्यातील आर्थिक स्थितीत मोठा प्रभाव आहे. राष्ट्रीयकृत बँकांनी दिलेल्या शैक्षणिक कर्जाच्या माध्यमातून अनेक विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षण घेण्याची संधी मिळाली आहे. या कर्जामुळे विद्यार्थ्यांचे सक्षमीकरण होते, आणि त्यांना आर्थिक स्वावलंबनाची दिशा मिळते. तथापि, कर्जाची परतफेड हा एक मोठा आर्थिक ताण असू शकतो, विशेषतः नोकरी मिळण्यात विलंब झाल्यास किंवा आर्थिक संकट निर्माण झाल्यास.शैक्षणिक कर्जाच्या परतफेडीच्या प्रक्रियेत अनेक अडचणी आहेत, जसे की नोकरीची असुरक्षा, व्याजदरातील चढ-उतार, आणि परतफेडीसाठी लागणारा कालावधी. या सर्व अडचणी विद्यार्थ्यांच्या मानसिक आणि आर्थिक स्थितीवर परिणाम करतात. यामुळे, शैक्षणिक कर्ज योजना अधिक सुलभ आणि विद्यार्थ्यांसाठी अनुकूल बनवणे आवश्यक आहे.

सरकार आणि बँकांनी या योजनांमध्ये अधिक सवलत देऊन विद्यार्थ्यांच्या कर्ज परतफेडीसाठी उपाययोजना आखल्या पाहिजेत. यामध्ये कर्जाच्या व्याजदरात सवलत, परतफेडीचा कालावधी वाढवणे, आणि कर्जमाफीसारख्या योजनांचा समावेश असावा. यामुळे विद्यार्थ्यांना शिक्षण घेतल्यानंतर आर्थिक स्थैर्य मिळवण्यास मदत होईल आणि शिक्षणामुळे त्यांच्या सामाजिक आणि आर्थिक जीवनात मोठी प्रगती साधता येईल.एकूणच, राष्ट्रीयकृत बँकांच्या शैक्षणिक कर्ज योजनांनी अनेक विद्यार्थ्यांना शिक्षण घेण्याचे स्वप्न

· EISSN 2582-5429 / SJIF Impact- 5.67 / October 2024 / Special Issue 14 Volume III (C)

पूर्ण करण्याची संधी दिली आहे. परंतु, यामधील अडचणी दूर करून या योजनांना आणखी सुलभ बनवण्याची आवश्यकता आहे, जेणेकरून भविष्यातील विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणासाठी आर्थिक समस्यांचा सामना करावा लागू नये.

संदर्भ :-

पुस्तके:

1. Machiraju, H.R. **Indian Financial System**, Vikas Publishing House, New Delhi, 2020.
2. Shekhar, K.C., and Shekhar, Lekshmy. **Banking Theory, Law and Practice**, Vikas Publishing House, New Delhi, 2021.

साप्ताहिके/वार्षिके:

1. "Economic and Political Weekly (EPW)" https://www.epw.in/](https://www.epw.in/
2. "Yojana Magazine" https://yojana.gov.in/](https://yojana.gov.in/

VERY LOW COST FAST SERVICE

अक्षरा पब्लिकेशन

BOOKS PUBLICATION WITH ISBN NUMBER

5.67

CERTIFIED ISO 9001 CERTIFIED

AMRJ

- Single Blind Peer-Reviewed
- SJIF Impact - 5.675
- Soft & Hard Copy with certificate

Font

Hindi / Marathi
Kruti Dev -10 - Unicode Mangal
English- Times New Roman

FACULTY

Humanities , Inter-disciplinary Studies, Commerce and Management

SUBJECT

अंग्रेजी, हिंदी, मराठी, उर्दू, अर्थशास्त्र, मानसशास्त्र, इतिहास, भूगोल, राज्यशास्त्र, समाजशास्त्र, शिक्षाशास्त्र , ग्रंथालय, योगशास्त्र, लोकप्रशासन, क्रीडा, तत्त्वज्ञान, गृह विज्ञान, सार्वजनिक प्रशासन, जनसंख्या अध्ययन, संगीत, भारतीय संस्कृति, श्रम कल्याण / मानव संसाधन प्रबंधन, बौद्ध, जैन, गांधीवादी और शांति अध्ययन, पर्यटन प्रशासन और प्रबंधन आदि सभी विषय

JOIN NOW

Whatsapp QR

CONTACT US

9421682612

aimrj18@gmail.com

www.aimrj.com